

Året der forandrede Mellemøsten

af Jan Busse & Stephan Stetter

Oversat af Jens Ellekær

Kilde: *Aus Politik und Zeitgeschichte*, 5-7, 2017,
Bundeszentrale für politische Bildung

Aus Politik und Zeitgeschichte udgives af den tyske Forbundscentral for politisk dannelse (*Bundeszentrale für politische Bildung*) som et tillæg til ugeavisen *Das Parlament*. Med forbundscentralen egne ord har udgivelsen til formål at ”offentliggøre videnskabeligt baserede, alment forståelige bidrag til samtidshistoriske og socialvidenskabelige temaer såvel som til aktuelle politiske spørgsmål. Tillægget er et forum til diskussion, en indføring i komplekse vidensområder og tilbyder en afbalanceret blanding af grundlæggende og aktuelle analyser.”

Jan Busse er promoveret politolog og videnskabelig medarbejder ved professoratet for Institut for International Politik og Konfliktforskning på *Universität der Bundeswehr München*.

Stephan Stetter er professor for international politik og konfliktforskning på *Universität der Bundeswehr München* og medudgiver af *Zeitschrift für Internationale Beziehungen*.

Året 1967 markerer et vendepunkt for Mellemøsten. Det har frem for alt at gøre med det sammenstød mellem Israel og flere arabiske stater, der i de arabiske stater kendes som ”Junikrigen” og i Israel og Vesten som ”Seksdageskrigen”. Denne krigs følger for Israel og Palæstina står i centrum for denne artikel. Israel opnåede kontrol over Sinai, Golanhøjderne, Vestbredden, Gazastriben og Østjerusalem. Med erobringen af disse områder indledtes det israelske bosættelsesprojekt i de af palæstinensere beboede områder. Palæstinenserne så sig fra da af konfronteret med en israelske besættelse. Endvidere medførte krigen i 1967 betrag-

telige magtforskydninger i Mellemøsten. De arabiske hære blev slået, og Israel kunne befæste sin rolle som regional magt. Endelig førte krigen også til globale geopolitiske forandringer. Således er det nære partnerskab mellem USA og Israel tæt knyttet til udviklingen efter 1967.

Forud for krigen forekom der især efter 1964 såvel retoriske som også begrænsede militære konfrontationer mellem Israel og dets arabiske naboer. Fra begyndelsen af 1960’erne udførte væbnede palæstinensiske grupper, *Fedajin*, som ofte hørte under det i 1959 stiftede *Fatah*, fra Jordan, Syrien og Egypten guerillaangreb på Israel, som Israel reagerede på med modaktioner. *Fedajin* forsøgte på denne måde at fremprovokere en krig, gennem hvilken de håbede på en ”befrielse af Palæstina”.¹ Situationen skærpedes af den allerede fra begyndelsen af 1950’erne vedvarende strid om vandet i Jordanfloden. I 1964 begyndte Israel at lede vand fra Genesaret Sø til Negevørkenen gennem et kanal- og rørsystem, det såkaldte *National Water Carrier*. Som reaktion herpå besluttede Den Arabiske Liga at lede vand fra de kildefloder til Jordanfloden, der udspringer i Libanon og Syrien, for at begrænse Israels adgang til Jordanflodens vand. Efterfølgende kom det til væbnede sammenstød i grænseområderne mellem Israel og Syrien og mellem Israel og Libanon, hvilket til slut førte til, at afledningsprojektet på den arabiske side blev indstillet. Endvidere besluttede Den Arabiske Liga at stifte Den Palæstinansiske Befrielsesorganisation (PLO) for at inddæmme aktiviteterne fra det palæstinensiske *Fedajin*. Ydermere blev ødelæggelsen af Israel for første gang formuleret som det højeste mål i et officielt dokument.² Israel bidrog på sin side til eskalationen ved med landbrugsaktiviteter i det demilitariserede israelsk-syriske grænseområde af fremprovokere militære konfrontationer med Syrien.³ Situationen skærpedes, da den egyptiske præsident Gamal Abdel Nasser

1 Se Merhan Kamrava, *The Modern Middle East*, Berkeley 2013³, s. 117.

2 Se Avi Shlaim, *The Iron Wall: Israel and the Arab World*, New York 2014², s. 242–247.

3 *Ibid.*, s. 249f.

sendte tropper til Sinai og krævede tilbagetrækning af de FN-fredstropper, som siden Suezkrigen i 1956 havde været stationeret dér. Stor betydning fik endvidere Nasser beslutning i maj 1967 om at lukke Tiranstrædet og dermed blokere Israels eneste adgang til Det Røde Hav for israelsk skibstrafik. Dette samt frygten for et kollektivt angreb fra arabiske stater, der blandt andet udsprang af troppedeployeringer i Egypten, udgjorde for Israel et grundlag for krig.

På denne baggrund indledtes krigen den 5. juni 1967 med et israelsk overraskelsesangreb på Egypten – i Israel forstået som en præventivkrig, i de arabiske stater som en angrebskrig. Israel sikrede sig luftoverlegenhed på den første dag. De egyptiske, syriske og jordanske luftstridskræfter blev sat ud af spillet. I de følgende dage lykkedes det Israel at erobre Gazastriben og at rykke frem gennem Sinai til Suezkanalen. Endvidere erobrede Israel Vestbredden og Østjerusalem fra Jordan og Golanhøjderne fra Syrien.⁴

Følger i Israel

I Israel skabte den i dobbelt henseende uventede udgang på krigen – på den ene side i forhold til den vidt udbredte frygt for et eksistentielt nederlag for den unge stat, på den anden side i forhold til krigens korte varighed og dens klare resultat – en myte om egen uovervindelighed. Denne myte udgjorde, som det skulle vise sig i løbet af de følgende årtier, en dybt transformativ kraft for Israels politik og samfund. Umiddelbart forsøgte det på daværende tidspunkt statsbærende Arbejderparti og karismatiske militære ledere som forsvarsminister Moshe Dayan og generalstabschef Yitzhak Rabin, der havde nære bånd til Arbejderpartiet, at udnytte sejren politisk. Endnu årtier senere, i 1992, kort før indledningen på Oslo-fredsprocessen, kunne Rabin som Israels ministerpræsident med henvisning til uovervindelighedsmyten opnå den historiske valgsejr for Arbejderpartiet, som skulle

komme til at lægge grundlaget for fredsslutningen i 1993 mellem Israel og PLO.

Men på mellemlang sigt betød Israels sejr i 1967 en indre politisk styrkelse af alternative politiske kræfter, især fra den nationalreligiøse og højrekonserverative lejr. Krigens erobringer og især indtagelsen af Østjerusalem – Jerusalem havde siden 1948 været delt i en israelsk og en jordansk del – blev i den israelske politiske diskussion politisk ladet. Naomi Schemers berømte sang om det gyldne Jerusalem - *Yerushalayim shel zahav* –forankrede den religiøs-nationalt konnoterede stemning, der var et resultat af Jerusalems indtagelse, fast i Israels samfundsmæssige bevidsthed. Det blev set som et mirakel, at efter næsten 2000 år – altså siden romernes fordrivelse af jøderne – at jøder for første gang atter herskede over Jerusalems centrale kultsteder og kunne bede på disse steder, hvilket ikke havde været muligt under det jordanske herredømme.

Erobringen fik også praktiske følger, især påbegyndelsen af bosættelsesbyggeri i de besatte områder (inklusive Sinai, hvis bosættelser blev rømmet efter fredsslutningen med Egypten i 1979; bosættelserne i Gazastriben, som fortsat er under israelsk blokade, blev rømmet i 2005). I Allonplanen fra 1967, der var opkaldt efter den daværende viceudenrigsminister, blev bosættelsen i de besatte områder, især på Vestbredden, primært udarbejdet på grundlag af strategiske overvejelser. Ideen var for det første at etablere militære støttepunkter øst for de israelske befolkningscentre for herved at give Israel ”strategisk dybde” i forhold til militære trusler fra de arabiske stater. For det andet skulle disse militærstøttepunkter suppleres med et net af på daværende tidspunkt mindre og frem for alt landbrugsorienterede jødiske bosættelser. Frem til 1977 nåede antallet af bosættere ikke over 5000.

Den religiøst gennemsyrede nationalisme, der som følge af krigen fandt legitimering, fik partipolitisk stor effekt. Den skabte – i sammenhæng med den traumatiske erfaring fra Yom-Kippur-krigen i 1973, hvis ambivalente udgang især blev lagt Arbejderpartiet til last – grundlaget for valgsejren i 1977 til den indtil da oppositionelle højrenationale Likud-blok, som i grænsespørgsmål fastholdt

⁴ Se Michael B. Oren, *Six Days of War. June 1967 and the Making of the Modern Middle East*, Oxford 2002; Jeremy Bowen, *Six Days. How the 1967 War Shaped the Middle East*, London 2003.

en revisionistisk tradition for et Storisrael. Sharon-planen, opkaldt efter den daværende landbrugsmi- nister og senere ministerpræsident Ariel Sharon, forudså en massiv udvidelse af bosættelsesprojek- tet – fra små landbrugsbosættelser til urbane bosæt- telsesblokke. Antallet af bosættere steg i herefter – også under venstreorienterede regeringer – frem til 1987 til 55.000 og videre til i dag til 550.000.⁵

Et centralt element var i denne forbindelse til- lige den voksende betydning af en nationalreligiøs inspireret messianisme, som vigtige dele af bosæt- telsesbevægelsen følte sig knyttet til, og hvis spek- trum rakte fra terroristiske grupper som *Kach*- bevægelsen og *Gush Emunim* til politiske partier som det gennem sejren i 1967 ideologisk styrkede Nationalreligiøse Parti, der står bosættelsesbevæ- gelsen nær, såvel som den revisionistiske fløj af Likud. Bosættelsesbevægelsen er en af de vigtig- ste samfundsmæssige grupper i Israel, som indta- ger en strategisk position i det politiske landskab og således i væsentlig omfang har indflydelse på lovgivning og koalitions sammensætninger.⁶ Oslo- fredsprocessens forlis kan til en vis grad forkla- res med modstanden fra nationalreligiøse aktø- rer i Israel, hvis aktioner rækker fra civil mod- stand mod afgivelsen af det i de israelske debatter stadig hyppigere som ”Judæa og Samaria” beteg- nede Vestbredden til voldshandlinger som mordet på Rabin i 1995, der blev begået af en nationalreli- giøs aktivist.

Israel har imidlertid, trods de fortsatte inden- rigspolitiske debatter herom, givet afkald på en anneksion af Vestbredden (men ikke af Østjerusalem og Golan). Også fortalere for bosæt- telsesprojektet er som følge af udenrigspoliti- ske overvejelser ofte tilbageholdende. Politisk har den nu 50 år lange besættelse ført til etablering af et ulige retsregime i det af Israel kontrollerede område. Israelske bosættere lever efter israelsk ret, mens der for palæstinenserne i det besatte område

gælder israelsk militærret. Soliditeten i besættel- sen skyldes således ikke kun den signifikante ideo- logiske støtte til bosættelserne, der findes i dele af det israelske samfund, men tillige den ambivalente retsstatus i de besatte områder. Ikke desto mindre bekender den israelske regering sig siden Oslo for- melt til en tostatsløsning, således også minister- præsident Benjamin Netanyahu, der i 2009 i en tale politisk accepterede en sådan, omend med ind- skrænkninger.

Mens der ved fredsprocessens begyndelse fand- tes støtte i brede dele af det israelske samfund for en vidtrækkende fred med palæstinenserne, så har fredsprocessens forlis og erfaringerne med massiv vold fra palæstinensiske terrorister siden midten af 1990’erne samt den i forhold til den første *intifada* (fra 1987) langt blodigere *intifada* fra 2000 ført til intensivering af en dybt forankret ven-fjen- de-tænkning i Israel.⁷ Denne trend er siden kon- solideringen af de højrenationale regeringsflertal i 2009 blevet forstærket yderligere, hvilket gør det temmelig usandsynligt, at der ud af det partipo- litiske spektrum i Israel skulle kunne opstå en ny fredsdynamik. Tematisering af besættelsens nega- tive følger kan ikke samle flertal i den nuværende politiske diskussion og næppe heller legitimation – der eksisterer hverken en bred samfundsmæssig debat om de af FN og NGO’er på omfattende vis dokumenterede menneskerettighedskrænkelser, der for palæstinenserne er resultat af besættelsens dagligdag, eller om besættelsens negative politiske og økonomiske følger som for eksempel den øko- nomiske omfordeling mellem israelere i kernelan- det og de stærkt subventionerede bosættelser.

Følger for palæstinenserne

For palæstinenserne fik krigen følger, som frem til i dag helt igennem præger deres politiske og sam- fundsmæssige liv. Den palæstinensiske befolk- ning i Vestjordan, Østjerusalem og Gazastriben har siden sig siden da befundet under israelsk kon- trol. Umiddelbart efter krigen førte Israel en ”nor-

5 Se B’Tselem, *Land Expropriation and Settlements*, 23.11.2015, <http://www.btselem.org/settlements>

6 Se Idith Zertal/Akiva Eldar, *Lords of the Land: The War Over Israel’s Settlements in the Occupied Territories, 1967–2007*, New York 2009.

7 Se Shlaim (note 2)

maliseringspolitik” i de besatte områder.⁸ Denne bestod af tre elementer: For det første upåfaldenhed hvad angik tilstedeværelsen af besættelsesmagten og dens symboler, for det andet ikkeindblanding i palæstinenserens hverdagsliv og bevarelse af bestående strukturer, samt for det tredje åbne broer for at holde adgangen til Jordan åben.⁹ Ganske vist beroede besættelsen fra begyndelsen på tvangsforanstaltninger med det formål at udelukke politisk modstand. Samtidig så Israel i det første årti imidlertid også besættelsen som en ”civilisatorisk mission”, der legitimerede egen tilstedeværelse. Den blev erklæret for et middel til at give den ”tilbagestående” palæstinensiske befolkning andel i fremskridtet. Reelt kunne der konstateres stigende velstand og forbedret rådighed over forbrugsvarer.¹⁰ Allerede fra begyndelsen af besættelsen blev der imidlertid etableret bosættelser på strategiske steder, og disse blev fra 1977 fulgt af en massiv forøgelse i antallet af israelske bosættere.

Frem til i dag har den palæstinensiske befolkning befundet sig under den israelske hærs kontrol; centrale elementer i besættelsesregimet præger dens dagligdag. Ganske vist overtog Den Palæstinensiske Selvstyremyndighed (PA) som følge af Osloaftalen vigtige administrative funktioner, som imidlertid er afgrænset til de såkaldte A- og B-områder, der udgør 38 procent af Vestbredden. Den israelske hær har fortsat fuld kontrol over de resterende 62 procent, de såkaldte C-områder, og gør derudover krav på det militære overherredømme. Palæstinenserens begrænsninger er et resultat af det retligt-administrativt og infrastrukturelt ”todelte” regime i de besatte områder. Israelske bosættelser og af israelere benyttede veje står over for palæstinensiske byer og veje, hvor der som følge af israelske checkpoints og de fra 2002 etablerede spærreanlæg hersker betragtelige indskrænkninger i bevægelsesfriheden.

Som en umiddelbar følge af krigen i 1967 flygtede mellem 250.000 og 300.000 mennesker fra de

af Israel besatte områder. Mange af disse fordrevne blev således efter 1948 for anden gang flygtninge.¹¹ De, som i 1967 flygtede for første gang, bliver imidlertid ikke anerkendt af FN’s hjælpeorganisation for palæstinaflygtninge (UNRWA) og har derfor ingen krav på hjælpeydelse. Endvidere er flygtningene fra 1967 konfronteret med det problem, at de gennem deres flugt har mistet opholdsretten i de af Israel besatte områder.

En af den israelske besættelsesmagts første foranstaltninger i Østjerusalem var rydningen af Det Marrokanske Kvarter, der befandt sig i umiddelbar nærhed af den for jøderne hellige vestmur i det tidligere jødiske tempelområde, på hvilket Klippemoskeen og Al-Aqsa-Moskeen har stået i mere end 1000 år. Allerede tre dage efter erobringen af den gamle bydel evakuerede den israelske hær kvarterets beboere og rev deres huse ned for at rydde pladsen foran vestmuren.¹² Med den i 1980 vedtagne Jerusalem-lov annekterede Israel formelt Jerusalems østlige del. Østjerusalems omkring 70.000 indbyggere fik identitetskort og permanent opholdsret. Denne kan imidlertid fratages dem, hvis de ikke er i stand til at påvise, at de også reelt har deres eksistens i Jerusalem. Endvidere lægger den israelske regering stærke begrænsninger i byggetilladelser til palæstinensere, således at disse ofte er tvunget til at bygge illegalt i forhold til israelsk ret. Hertil kommer, at Jerusalems palæstinensiske befolkning – hvoraf størsteparten ikke accepterer den israelske annekstion og af politiske grunde ikke stemmer ved kommunalvalg – systematisk forfordes i anvendelsen af de offentlige midler. De udgør over en tredjedel af Jerusalems befolkning, men modtager kun omkring ti procent af byens budget.¹³

Siden erobringen af Østjerusalem har de hellige steder på Haram al-Sharif henholdsvis

11 Se Nur Masalha, *The Politics of Denial. Israel and the Palestinian Refugee Problem*, London 2003, s. 178; Donna E. Arzt, *Refugees into Citizens. Palestinians and the End of the Arab-Israeli Conflict*, New York 1997, s. 17.

12 Se Tom Abowd, *The Moroccan Quarter. A History of the Present*, i: *Jerusalem Quarterly File 7/2000*, s. 9–12.

13 Se Meir Margalit, *Discrimination in the Heart of the Holy City, Jerusalem 2006*, s. 101–139.

8 Neve Gordon, *Israel's Occupation*, Berkeley 2008, s. 49.

9 Se Shlomo Gazit, *Trapped Fools. Thirty Years of Israeli Policy in the Territories*, London 2003, s. 44.

10 Se Gordon (note 8), s. 62–69.

Tempelbjerget (Det Hellige Plateau) befundet sig under israelsk kontrol.¹⁴ Der har siden erobringen eksisteret et uformelt arrangement mellem Israel og Jordan, der har til formål at opretholde status quo. Ifølge dette arrangement er det kun til ladet muslimer at bede på Det Hellige Plateau, mens ikkemuslimer samtidig ikke nægtes adgang. Den islamiske stiftelse Waqf, som er under jordansk kontrol, er ansvarlig for forvaltningen, mens Israel er det for sikkerhed og adgang. Denne uformelle overenskomst, der har bestået siden 1967, var et vigtigt element for den relative stabilitet i området med de hellige steder, som bestod i årtier. Dette ændrede sig imidlertid, da Israel fra midten af 2014 begyndte at stille spørgsmål ved status quo, især da stadig flere nationalreligiøse jøder fik adgang til Det Hellige Plateau og dér forøgte at bede, hvilket fremprovokerede voldelige konfrontationer.

Det arabiske nederlag i krigen i 1967 fik videre en umiddelbar indvirkning på palæstinenserne politiske organisering, navnlig fordi udgangen på krigen også førte til afslutningen på den af Nasser anførte panarabisme. Frem til 1967 var palæstinaspørgsmålet først og fremmest blevet set som et flygtningeproblem. Fra 1967 trådte målet om national selvbestemmelse i forgrunden, og palæstinenserne tog i stigende grad deres skæbne i egne hånd. Krigen fik derfor også væsentlig indflydelse på PLO: Mens organisationen frem til 1967 især havde været et instrument for Den Arabiske Liga, tiltog den sig nu en selvstændig rolle.¹⁵ Umiddelbart efter krigen forsøgte PLO at vinde fodfæste på Vestbredden, men måtte på grund af israelske modaktioner mod Fedajin-angreb trække sig tilbage til Jordan. Dér udviklede PLO sig hurtigt til en stat i staten og udfordrede den jordanske konge autoritet. I den såkaldte "Sorte September" i

1970 kom det til borgerkrigs-lignende stridigheder mellem PLO og de jordanske sikkerhedsstyrker, som sluttede med flere end 3.000 døde og PLO's fordrivelse fra Jordan.¹⁶

Seksdages- henholdsvis Junikrigen bidrog således til udviklingen af de palæstinensiske selvbestemmelsesbestrebelse, som ved siden af bekæmpelsen af Israel havde oprettelsen af en sekulær demokratisk stat i hele det tidligere britiske mandatområde for kristne, muslimer og (de før den zionistiske indvandring i landet boende) jøder som mål. Fra midten af 1970'erne kan der konstateres en gradvis opblødning af kravet om totalt herredømme over området, om end PLO gennem lang tid accepterede terrorisme som et politisk middel. Allerede fra 1974 kan man imidlertid iagttage en såvel meget forsigtig som ambivalent accept af en tostatsløsning. Dette er en af årsagerne til den internationale anerkendelse, som PLO opnåede i årene allerede før Oslo-fredsprocessen - for eksempel gennem observatørstatusen i FN siden 1974 og Det Europæiske Fællesskabs Venezia-erklæring i 1980.

Regionale følger

Ikke kun for de arabiske krigsdeltagere, men for den samlede arabiske offentlighed, som helt igennem var overbevist af ideen om et panarabisk krav på det historiske Palæstina, betød den israelske sejr i 1967 en uventet ydmygelse. Med den samtidige opnåede status som den eneste stat i regionen, der råder over nukleare våben, steg Israel op til at være en regionalmagt. I overensstemmelse hermed betegnes krigen på arabisk som *Naksa* ("tillbageslag"). Især de israelske territorialgevinster medførte, at den regionale situation i de følgende år forblev ekstremt anspændt. På denne baggrund formulerede Den Arabiske Liga i september 1967 i Khartoum sine berømte tre nej'er: nej til fred med Israel, nej til anerkendelse af Israel og nej til forhandlinger med Israel.¹⁷

14 Vi følger I vor begrebsanvendelse i relation til de territoriale krav, som kan udledes af jødisk, kristen og muslimsk tradition for de hellige steder, den neutrale term "Det Hellige Plateau" (Holy Esplanade) fra International Crisis Group. For det følgende se, International Crisis Group, The Status of the Status Quo at Jerusalem's Holy Esplanade, *Middle East Report* 159/2015.

15 Se Rashid Khalidi, *Palestinian Identity. The Construction of Modern National Consciousness*, New York 2010², s. 183.

16 Se Baruch Kimmerling/Joel S. Migdal, *The Palestinian People*, Cambridge MA 2003, s. 262.

17 Se Shlaim (note 2), s. 276f.

Ved siden af dette har FN's resolution 242, der foranlediget af krigen blev vedtaget i november 1967, frem til i dag udgjort et centralt udgangspunkt for reguleringen af den arabisk-israelske konflikt. I denne resolution blev princippet "land for fred" første gang formuleret: Som modydelse for tilbagetrækning fra de erobrede områder skulle Israel af sine arabiske naboer sikres fredelige relationer. Samtidig spiller "grænserne fra 1967, altså den i våbenstilstanden i 1949 aftalte "Grønne Linie", en vigtig rolle i en mulig fredsregulering.. Med de arabiske stater accept af resolution 242 fulgte der trods de tre nej'er fra Khartoum et implicit, forsigtigt paradigmeskifte, som man politisk ikke kunne undervurdere. For også selv om de arabiske stater ikke anerkendte Israel, blev Israels eksistens reelt accepteret. Dette gjaldt først og fremmest for Jordan, som på denne måde skabte sig strategisk fleksibilitet til, for det første at opretholde den skrøbelige politiske ligevægt i eget land, hvori halvdel af befolkningen er af palæstinensisk herkomst, for det andet, at knytte an til den traditionelle rolle for det jordanske kongehus, som allerede fra 1948 havde været åben for en fredelig forståelse med Israel.¹⁸

Tilbageerobringen af de i 1967 tabte områder udgjorde et vigtigt bevæggrund for det arabiske angreb på Israel i Yom-Kippur-Krigen i 1973. Som følge af den åbenbare israelske overlegenhed var det den egyptiske præsident Anwar al-Sadats mål for krigen at bringe Israel til forhandlingsbordet. I sidste ende udgjorde angrebet på Israel på den vigtigste jødiske højtidsdag trods Israels militære sejr en politisk succes for Egypten. For det første rokkede de indledningsvise territoriale gevinster ved myten om den israelske uovervindelighed, for det andet skabte Egypten sig et ny handlingsspille rum hinsides Khartoum-erklæringen. Således kom det faktisk til de af Sadat tilstræbte forhandlinger mellem Israel og Egypten, der under amerikansk mægling afsluttedes med fredsaftalen i Camp David og tilbagegivelsen af Sinai.¹⁹ Som følge heraf

blev Egypten i ti år udelukket fra Den Arabiske Liga, og andre arabiske magter – især Syrien, Irak og Iran – kæmpede fra da af om det siden nederlaget i 1967 vakante lederskab i den arabiske henholdsvis muslimske verden. Den arabisk-israelske konflikte bestemt således fortsat den offentlige diskussion i en i udstrakt grad israelkritisk henholdsvis –fjendtlig arabisk offentlighed. Dette er baggrunden for, at arabiske herskere regelmæssigt udnytter kritikken af den israelske besættelse af Palæstina indenrigspolitisk til at aflede fra egne problemer, uden at palæstinenserne reelt opnår reel støtte.

Globale følger

Også på det globale niveau førte krigen i 1967 til signifikante ændringer og magtforskydninger. En umiddelbar følge af krigen – med virkninger frem til i dag, som ikke kan overvurderes – er de ændrede geopolitiske alliancer, som den frembragte. I 1950'erne og 1960'erne hørte Frankrig stadig til blandt Israels vigtigste vestlige forbundsfæller, hvad der blandt andet viste gennem Frankrigs centrale rolle i opbygninger af det israelske nukleare program (i 1967 blev det første israelske atomvåben fremstillet).²⁰ Jun- henholdsvis Seksdageskrigen førte imidlertid til et brud: Under præsident de Gaulle og som følge af afkoloniseringen i Nordafrika (frem for alt i Algeriet) besluttede Frankrig sig for en stærkere orientering mod de arabiske stater; det tætte strategiske forbund med Israel – som blandt andet var kommet til udtryk i de med Storbritannien koordinerede operationer under Suez-krigen i 1956 – fandt derfor sin afslutning.

Parallet med Frankrigs afstandstagen har der siden 1967 kunnet iagttages en stadig stærkere alliance mellem USA og Israel. I dette partnerskab så USA indledningsvis især en mulighed for en magtprojektion i Mellemøsten og det østlige Middelhav, som skulle tjene til inddæmning af den sovjetiske indflydelse. Med tiden er der imidlertid her-

18 Se Kamrava (note 1), s. 125.

19 Se *ibid.* s. 126–134.

20 Se Erich Follath, *Das Phantom von Dimona*, i: *Der Spiegel*, 26.1.2004, s. 112.

udaf vokset et tæt politisk, strategisk og samfundsmæssigt forbund. Dette baserer sig ikke kun på et ”nøgternt” geopolitisk grundlag, men betjener sig i stigende omfang af et politisk-ideologisk sprog, som fremhæver den tætte normative samhørighed mellem Amerika og Israel – ofte udtrykt som to udvalgte folks fælles ”civilisatoriske mission”.²¹

Israels vendte sig mod USA – og derefter fra de sene 1970’ere også Egyptens – betød geopolitisk set frem for alt en svækkelse af Sovjetunionen. Med Grækenland og Tyrkiet som NATO-medlemmer samt Egypten og Israel (og dernæst også Jordan) som vigtigste regionale forbundsfæller kunne USA i Den Kolde Krigs kontekst udbygge sin dominante stilling i regionen – mens Sovjetunionen mistede sin gamle forbundsfælle Egypten og strategisk kun kunne opnå delvise succeser som for eksempel den sovjetiske (og i dag russiske) flådes brug af den syriske middelhavshavn Tartus og samarbejdet med PLO. USA’s dominans blev tillige styrket af, at det med fredsslutningen mellem Egypten og Israel i 1979 fremstod som den centrale mæglingsmagt i regionens mellemstatslige konflikter.²²

USA’s rolle som ”ærlig mægler” skal ses i tæt forbindelse med den gradvise internationalisering af Mellemøstkonflikten, som netop blev fremmet af ”1967”. Betydningen af FN’s resolution 242 fra 1967 er allerede blevet påpeget. Resolutionens betydning skyldes ifor det første, at det internationale statssamfund siden da har betragtet denne konflikt som ”deres”, og at den også skal løses med det FN-baserede internationale systems midler; det vil sige frem for alt på grundlag af international ret. For det andet skabte denne ”retliggørelse” det institutionelle grundlag for en ”reguleringsgørelse” af den internationale konfliktstyring i Israel-Palæstina-konflikten, således som igen og igen har kunnet iagttages i den efterfølgende tid. Således ville den multilaterale fredskonference i Madrid i 1991 uden resolution 242 have været lige så lidt tænkelig som dannelsen af Mellemøstkvartetten, altså den

multilaterale observatørinstitution i konflikten, som består af FN, Rusland, USA og EU. Derudover udgør resolution 242 og især opvurderingen af ”Den Grønne Linie” til en de-facto-grænse mellem Israel og Palæstina et vigtigt grundlag for den retlige vurdering af centrale konfliktparametre. Det viser sig for eksempel i afgørelser ved internationale domstole, der tillægger ”Den Grønne Linie” status af en folkeretlig grænse, således som Den Internationale Domstol i 2004 gjorde i sit respons vedrørende spærreanlæg og EU-domstolen i 2010 i sin afgørelse i Brita-processen.

Endelig er også de globale samfundsmæssige virkninger af krigen i 1967 vigtige. Hvor Israel tidligere – især på grundlag af erindringen om holocaust – som ”underdog” havde nydt betragtelige sympatier i den vestlige offentlighed, ændrede dette sig efter 1967. Siden da er Israel i mange vestlige stater blevet anset som ikke blot den stærkere part, men tillige som en besættelsesmagt, der fratager palæstinenserne grundlæggende rettigheder. Dette holdningsskifte, der blev forstærket af Oslo-fredsprocessens forlis, kan især iagttages i Europa, men i mindre grad også på USA’s liberale politiske scene. Men for USA må den samfundsmæssige betydning af 1967 vurderes at være større end for Europa. I USA har det geopolitiske og i stigende grad politisk-ideologiske sammenhold med Israel ført til en partioverskridende og politisk markant konsensus i relation til støtten til Israel, som også afspejler sig i proisraelske lobbyorganisationers voksende politisk-samfundsmæssige betydning

Konklusion

Efter halvtreds år forekommer den israelsk besættelse i stigende grad at være irreversibel. Israel har indenrigspolitisk arrangeret sig med besættelsen, og bosættelsesprojektets fortalere har nærmest indtaget en hegemonial position i den interne israelske debat. På mellemlang sigt kan man forvente, at denne situation også under den ny amerikanske præsident Donald Trump vil befæstes yderligere. Alligevel står ”1967” også for PLO’s opstigen til en seriøs politisk aktør og for Palæstinans diplomati-

21 Se Douglas Little, *American Orientalism: The United States and the Middle East since 1945*, Chapel Hill 2008³, kap. 3.

22 Se *ibid.*, kap. 8.

ske succeser; frem for alt understreger den anerkendelse som stat, som et flertal af FN's medlemsstater har givet, Palæstinas magt som "underdog" - trods de politiske erosionssymptomer i Palæstina selv.

På det ene side har man ganske vist gennem nogen tid kunnet konstateres en "afideologisering" af Israel-Palæstina-konflikten, som blandt andet viser sig i Saudi-Arabiens og andre arabiske stater tilnærmelse til Israel samt i Den Arabiske Ligas fredsiniciativ i 2002. På den anden side er der i den vestlige og ikkevestlige offentlighed - og tillige på USA's liberale scene - er der en klar kritik af den siden 1967 vedvarende israelske besættelse, hvilket synes at gøre en formel legitimering af denne tilstand illusorisk på længere sigt..

Forlaget ELLEKÆR ApS

Holbergsgade 13

4200 Slagelse

www.ellekar.dk

Publiceret april 2020

Grafisk udformning: Dorte Pugliese

Dette skrift er licenseret under en
Creative Commons Kreditering-
Ikkekommerciel-Ingen afledninger 4.0
International-licens.